

Станіслав ЛАЗЕБНИК,
*Надзвичайний і Повноважний Посланник,
лауреат Міжнародної літературно-мистецької
премії імені Володимира Винниченка*

МОНУМЕНТАЛЬНИЙ ПОСОЛ УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено монументальному увічненню українського титана слова, національного пророка Тараса Шевченка. Кобзар назавжди оселився в гранітно-бронзовому чи мармуровому вбранні на всіх континентах планети. Шевченко є жаданим у закордонній українській спільноті, поміж корінних жителів різних країн.

Автор у своїй статті зауважує, що в далеких краях для українців мають велику вагу втілені в бронзі та мармурі образи Кобзаря. Біля них із щемливими почуттями їм ліпше думається про Україну, власну долю, обопільну будучність.

Ключові слова: монументальне увічнення, скульптура, Тарас Шевченко, українські дипломати, громадські організації.

Свого часу хтось із мудрих людей проголосив: «Геній – той, хто потрібний усім. Над ним не володарюють епохи, він панує у світі».

Саме таким є український титан слова вселюдської слави, наш національний пророк Тарас Шевченко. Кобзар назавжди поселився в гранітно-бронзовому чи мармуровому вбранні на всіх земних континентах. Шевченко є жаданим не лише в закордонній українській спільноті, а й серед корінних жителів різних країн. Наша етнічна діаспора впродовж багатьох десятиліть величає його «неофіційним послом України». Доречно згадати, що Шевченків «Заповіт» перекладено 200-ми мовами планети.

«Шевченко був більше, ніж українцем – він є державним мужем і громадянином світу, а також він був більше, ніж поетом – світ його сприймає як безстрашного борця за права й волю людей». Ця спеціальна заява належить президентові США Ліндону Джонсону (1963–69 рр.). Його своєрідний меморандум було закладено в капсулу, вмонтовану під постаментом, під час урочистого відкриття 27 червня 1964 р. пам'ятника Кобзареві у Вашингтоні зі стотисячною велелюдністю.

Шевченковий меморіал у столиці США – один майже з 1400 монументів, погрудь, барельєфів поета. За межами нашої країни налічується близько 130 скульптур і погрудь на різній висоті постаментах майже в сорока державах (достеменно точну кількість об'єктів Шевченкової монументальної спадщини, мабуть, навряд чи хто знає; адже є «приватні» погруддя на невеличких п'єдесталах; наприклад, у венесуельському портовому місті Маракайбо неподалік од старенької, не раз реконструйованої вілли «Україна», що збудована в 1830 р. київським інженером Михайлом Скибицьким, на подвір'ї оселі колишнього киянина я бачив великий бюст Тараса Шевченка, установлений на пристойному підніжжі). Зведені в країнах пам'ятники поетові є органічними клітинами їхньої культурної спадщини.

За масштабністю монументального увічнення в інших державах наш Кобзар входить до цільної десятки. Він опинився в когорті таких світового значення постатей, як Христофор Колумб, Жанна д'Арк, Симон Болівар, папа Римський Іван Павло II та інших. Різні митці, здебільшого українського роду, відтворювали образ поета неоднаково – і старшим од його віку, і молодим, і підлітком, і в подобі мислителя, філософа, кобзаря, художника, селянина-кріпака, солдата й навіть в убранні давньоримського апостола в білому італійському мармурі.

Пам'ятники Шевченку за кордоном споруджено переважно з ініціатииви та коштом українських громад. Значна частина поетових монументів постала в різних країнах за сприяння вітчизняних дипломатів. Авторами більшості подарованих зарубіжжю скульптур Тараса є митці України.

Розбудова за межами нашої країни Шевченкової монументалістики має свою історію, нерідко супроводжувалася затягуванням на роки з прийняттям відповідних рішень властей, нелегкими дипломатичними перемовинами, політичними протиборствами в роки «холодної війни».

Автор цих рядків біля пам'ятника Т. Шевченку в Оуквіллі (Канада) у 1984 році.

Скульптуру поета було викрадено у 2006 році

The author of these lines at the monument to T. Shevchenko in Oakville (Canada) in 1984.

The monument to the poet was stolen in 2006

Гості з України біля пам'ятника Т. Шевченку у Вінніпезі
Guests from Ukraine near the monument to T. Shevchenko in Winnipeg

Протягом десятків літ я відстежував появу Шевченкових пам'ятників у різних точках земної кулі, цікавився перебігом подій довкола їх зведення, зарубіжними авторами скульптур поета, ініціативною участю нашої діаспори та дипломатії в розвії Кобзарєвої монументалістики. До того ж я також мав особисту причетність до організації встановлення кількох бронзових статуй Шевченка за кордонами України. Отже, повертаюся до деяких історичних фактів.

Улітку 1947 року делегація Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК), перебуваючи в Україні, звернулася до її уряду з настійним проханням виготовити з мармуру чи бронзи пам'ятник Тарасові Шевченку, який мав би бути встановлений поблизу Торонто з нагоди 60-ліття від початку еміграції з України до Канади. Це прохання у зверненні до комуністичного лідера республіки Микити Хрущова підтримав тодішній міністр закордонних справ Української РСР Дмитро Мануїльський [1]. У квітні 1948 року М. Хрущов у листі до Й. Сталіна попросив згоди на передачу монумента поета як подарунок канадсько-українській громадській організації. У посланні, зокрема, було зазначено, що витрати на цю мету становитимуть 2 мільйони рублів [2]. Сталін дав дозвіл, і після того в жовтні 1948-го було ухвалено відповідну постанову уряду республіки. Авторами майбутнього пам'ятника було визначено київських скульпторів Макара Вронського й Олексія Олійника [3].

Водночас у Києві розпочато роботу щодо підготовки експозиційних матеріалів для Шевченкового музею, який було відкрито біля пам'ятника в 1952 р. (одним із кураторів цих лаштувань був заступник міністра закордонних справ УРСР Лука Паламарчук). А сама бронзова скульптура Кобзаря постала 1 липня 1951 року в тодішньому передмісті Торонто – Палермо (нині – місто Оуквілл). На гранітному постаменті напис: «Від українського радянського народу українцям Канади». Це був перший монумент Тараса на Заході (два відливи з цієї статуї стоять нині в м. Донецьку та с. Моринцях, що на Черкащині).

У своїй книзі «На новій землі» відомий канадсько-український громадський діяч, публіцист, історик Петро Кравчук про цю подію написав наступне: «У неділю, 1 липня 1951 року, з самого ранку, незважаючи на несприятливу погоду, з усіх сторін прибували українці до Палермо. За короткий час у парку імені Т.Г. Шевченка зібралось 45 тисяч людей. Ще ніколи не було такого численного зібрання українців у Канаді. Це були люди різних політичних поглядів, організаційної приналежності, релігійних міркувань...».

Петро Кравчук згадав про виголошену на мітингу «привселюдну подяку українському народові за щедрий подарунок».

В урочистостях взяли участь не лише посланці українських громадських об'єднань Канади від Монреалю до Ванкувера, а й українці зі США, представники еміграційних організацій росіян, білорусів, болгар, поляків та інших етнічних груп [4].

Мені, як одному з керівників Товариства зв'язків з українцями за межами України (товариство «Україна»), кілька разів доводилося виступати з промовами біля пам'ятника в присутності тисяч людей.

Але, на превеликий жаль, доля монументального Тараса в цій місцині склалася трагічно. Спочатку, у 1988 р. невідомі зловмисники спалили музей поета, де було представлено різні експонати з усієї України, зокрема цінні художні полотна, 24 олійні малюнки Кобзаря. З ініціативи товариства «Україна» знову було зібрано чимало експозиційних матеріалів для нового музею Тараса Шевченка, який і нині функціонує в центрі Торонто. Координатором зв'язків між товариством «Україна» та ТОУК, які спільно вирішили відкрити новий музей, був перший секретар радянського посольства в Канаді (від МЗС УРСР) Юрій Богаєвський (нині ветеран дипломатичної служби, Надзвичайний і Повноважний Посол України). Принагідно варто відзначити попередників Юрія Богаєвського в радянському посольстві, представників вітчизняного зовнішньополітичного відомства – Валентина Ліпатова, Володимира Лапицького, Володимира Скофенка, Анатолія Арсеєнка. Цю їхню місію в часи незалежності України успішно продовжили на вищому рівні послы України в Канаді Левко Лук'яненко, Віктор Батюк, Володимир Хандогій, Юрій Щербак, Вадим

Пристайко, Ігор Осташ, Андрій Шевченко, генеральні консули в Торонто Сергій Боровик, Микола Кириченко та інші українські дипломати. Кожен із них, як правило, брав участь у відзначенні Шевченкових роковин та інших «імпрезах» діаспори.

Наприкінці 2006 р. лиходії-вандали викрали в Палермо, спиливши з гранітного постаменту, п'ятиметрову бронзову скульптуру поета. Про цю подію повідомили провідні канадські газети, зокрема «Globe and Mail», «Toronto Star», а також тамтешні українські періодичні видання. Згодом, прочитавши в газетах про зникнення скульптури, один із власників ливарного заводу в Бурлінгтоні сповістив, що на підвір'ї його підприємства лежить відпиляна бронзова голова. На ній був напис англійською мовою «Lennin» із подвоєним «n». Очевидно, злодії знали, що цей пам'ятник стояв іще з часів СРСР. Відтак поліція затримала одного з них. Було розпочато слідство. Поліція Торонто висунула таку версію: цілком імовірно, що обезголовлену статую було відправлено пароплавом із Ванкувера до Китаю [5].

1984 р. я летів до Канади, містечка гірників Тіммінса (провінція Онтаріо) разом із бронзовою фігурою Тараса, яку створив знаний митець Анатолій Ігнащенко. За два роки перед цим я побував у Тіммінсі та вислухав прохання місцевої української громади подарувати їхньому місту скульптуру Шевченка. Через сім років після встановлення її в парку цей пам'ятник також спіткала лиха доля. Полювальники за кольоровим металом викрали монумент. На цьому трагічна хроніка не скінчилася. У 2001 р. безслідно зникла скульптурна композиція «Тарас Шевченко читає книгу» (автор – київський скульптор і етнограф Іван Гончар). Свого часу вона стояла в Шевченковому парку в Оуквіллі. Поліцейські експерти оцінили її вартість у 25 тисяч американських доларів. Та наприкінці 2011 р. антикварний дилер Ден Ротко повернув її до міського музею Шевченка в Торонто. Про це щасливе повернення багато писали канадські газети [6].

Шевченкова монументалістика часто привертала увагу преси різних країн. Кожна поява постаті Кобзаря на площах чи в парках багатьох міст світу була окремим сюжетом на газетних шпальтах. Наприклад, у серпні 1967 року часописи Буенос-Айреса опублікували незвичайний президентський Закон Аргентини. У статтях-артикулах цього законодавчого акта було запропоновано дозвіл на зведення меморіалу Шевченка й визначено п'ятирічний термін на завершення всіх робіт. У прикінцевому положенні документа було проголошено: «Видатний український письменник, поет і маляр Тарас Шевченко вповні належить аргентинському народові, часткою якого є вихідці з його батьківщини...».

На урочистостях із нагоди відкриття пам'ятника 5 грудня 1971 року в центрі столиці в парку Трес-де-Фебреро виступали офіційні особи країни,

*Пам'ятник Т. Шевченку в Буенос-Айресі
Monument to T. Shevchenko in Buenos Aires*

представники української діаспори, послы США й Канади. Запрошений посол Радянського Союзу відмовився взяти участь у святковій церемонії. Про це мені розповідав громадянин Аргентини й Канади Василь Іваницький – громадський діяч, меценат, організатор спорудження пам'ятників Шевченку в Південній Америці, Україні, зокрема в Криму, а також у Росії.

У радянські часи Українському товариству дружби та культурного зв'язку із зарубіжними країнами та товариству «Україна» (ці громадські організації, які давно припинили свою роботу, було фінансовано з республіканського бюджету, займалися «культурною» чи «народною» дипломатією; цей різновид зовнішньополітичної діяльності ще й досі не має адекватного визначення) у справі розбудови Шевченкової монументалістики в зарубіжжі сприяли Міністерство закордонних справ України, Постійне представництво України при ООН, українські дипломати в міжнародних організаціях. Ця діяльність тривала під «холодними» вітрами тогочасного політичного протистояння, в умовах відчутного розбрату в українських колах на Заході та часом виявив невиліковного синдрому відвертої зверхності «старшого брата».

У 1970 р. в Арров-парку – мальовничій місцевості поблизу Нью-Йорка, на прохання Ліги американських українців (прокомуністична організація вже давно самоліквідувалася) було встановлено бронзове погруддя Шев-

ченка на високому гранітному постаменті (скульптор Василь Бородай і архітектор Анатолій Ігнащенко). Ось що про це написав у газеті «Дзеркало тижня» учасник тієї події, ветеран дипломатичної служби, Надзвичайний і Повноважний Посланник Володимир Чорний: «Не знаю, чи в Києві, чи в Москві зародилися сумніви: як це так – встановлюється меморіал українському Кобзареві, тоді як Арров-парк є спільним слов'янським культурним центром і назва його первісно розшифровувалась як „Американо-русское рабочее общество взаимопомощи“. Некоректно, мовляв, Шевченко не повинен тут домінувати. Треба ще Пушкіна. Тож завдяки українцям постав на американській землі ще й пам'ятник Олександру Сергійовичу авторства киянина Олександра Ковальова. Так, власне, 1970 р. в Арров-парку виникла Алея дружби. Але в довідниках дар України почали іменувати як „дар радянського народу“. При цьому перелік пам'ятників починали, „як годиться“, з Пушкіна. У процесі подальшої інтернаціоналізації цієї ідеї на Алеї встановлено погруддя американського поета Волта Вітмена (1971 р.) та білоруського Янки Купали (1973 р.)» [7].

Створенням бронзового ансамблю поетів чотирьох країн опікувалося в Нью-Йорку також Постійне представництво УРСР при ООН, яке тоді очолював Михайло Полянничко. У 80-х рр. минулого століття я кілька разів із делегаціями бував у цій місцині, завжди покладаючи квіти до п'єдесталів геніїв. Тодішні керівники Арров-парку розповідали мені, що російські дипломати та московські делегації рідко навідують «українського» Пушкіна.

У радянські часи в ініціативах щодо зведення Шевченкових монументів у зарубіжжі превалювали українські громадські організації. Але траплялися й винятки. 1978 р. у центрі Парижа в невеличкому сквері Тараса Шевченка біля собору Святого Володимира Великого було встановлено погруддя поета роботи київського скульптора Михайла Лисенка. Про історію його появи мені розповів ветеран дипломатичної служби України та ЮНЕСКО, Надзвичайний і Повноважний Посол України Юрій Кочубей. Паризька українська громада домоглася в мерії дозволу на присвоєння імені Тараса Шевченка скверу на бульварі Сен-Жермен. Юрій Миколайович запропонував їй установити тут пам'ятник Кобзареві. Але з політичних міркувань лідери етнічного об'єднання відмовилися від такої пропозиції, бо, мовляв, автором майбутнього монументального твору буде хтось із радянських митців. Натомість вони обговорювали можливість установаження в парку невеличкого бюста поета роботи всесвітньо відомого скульптора та художника Олександра Архипенка. До того ж паризькі чиновники з муніципальної ради теж відхилили ідею Юрія Кочубея, поставивши умову: спочатку спорудить пам'ятник жертвам нацизму в Києві у Бабиному Яру. На той час до Парижа прибула радянська парламентська делегація, в складі якої був український письменник Михайло Стельмах. Постійний Представник

України при ЮНЕСКО Юрій Кочубей попросив його пролобіювати пропозицію щодо встановлення Шевченкового пам'ятника в столиці Франції. Відтак до Парижа надійшов з України щедрий подарунок мерії «від українського народу». Зрештою його прийняли й місцеві українці. Сьогодні в Соборі діють курси французької мови для трудових мігрантів з України, а для дітей українців влаштовують недільні заняття з української мови, історії, географії, національних традицій.

Ще раніше Шевченко в бронзовому вбранні прийшов на вулицю Києва в Тулузі (1971 р.), а 1974-го він з'явився в Шалетт-сюр-Луені як подарунок Дніпровського району української столиці, який є побратимом цього французького міста.

Заради справедливості варто відзначити велику роль української діаспори назагал у розбудові світової монументальної шевченкіани. Наведу низку прикладів. У 1926 р. в Ашхабаді тамтешні українці, яких доля завела в Туркменістан, власним коштом установили на великому п'єдесталі погруддя Кобзарю (під час землетрусу 1948 р. пам'ятник було зруйновано; у 1972 р. в рамках проведення в Ашхабаді Тижня української літератури й мистецтва на гранітному підніжжі постав новий бронзовий образ Тараса).

Перший у Європі (за межами України) монумент поета було відкрито в 1952 р. в Бухаресті автохтонною українською громадою. 1993 р. його по-варварськи знищено. Того ж року в румунському селі Негостіна місцеві українці збудували невеличкий пам'ятник Шевченку. А в самому Бухаресті в парку «Херестрец» з'явилося нове погруддя Тараса, подароване Україною в 1999-му [8].

Перший пам'ятник Кобзареві в США постав у 1933 р. в Клівленді, у парку, де американці різних національностей мають скульптури та погруддя своїх видатних діячів культури. Його автором був Олександр Архипенко (народився в Києві у 1887 р., похований у 1964 р. в Нью-Йорку; емігрував до США в 1923 р.; він є творцем понад 750 скульптурних композицій, бюстів, які експонувалися в багатьох країнах) [9]. Ще один бюст поета роботи Архипенка встановлено на високому постаменті в Керхенсоні (штат Нью-Джерсі). Погруддя Шевченка його авторства також є в американських містах Трой та Гантері (штат Нью-Йорк). Кобзарева скульптура прикрашає місто Елмайра-Гайтс (штат Нью-Йорк). Творцем її був український митець, громадянин США Михайло Черешньовський (1911–94 рр.).

1961 р. у Вінніпегу біля приміщення парламенту канадської провінції Манітоба було проведено святкове відкриття пам'ятника Шевченку. Його створив американський скульптор Андрій (Андреас) Дараган (родом із містечка Валки на Харківщині; учився в Харківському інституті мистецтв; на початку 1930-х розробив проект скульптурного ансамблю, присвяченого Кобзареві, у Харкові та посів перше місце на конкурсі, але творчий

задум реалізувати не вдалося; цей замисел він здійснив уже у Вінніпегу). На постаменті пам'ятника в Канаді є напис англійською мовою: «Національний поет України, чемпіон справедливості та свободи для всіх». Відкривав його тодішній прем'єр-міністр Канади Джон Діфенбейкер (1895–1979 рр.), який наголосив на «належності поета всьому світові».

1964 р. завдяки зусиллям українців Душанбе було відкрито пам'ятник Кобзареві біля педагогічного інституту таджицької столиці.

На три роки раніше українська громада австралійського міста Перт на високому гранітному п'єдесталі встановила бюст Тараса. У тому ж році в українській пластовій оселі «Сокил» на березі Тихого океану з'явився пам'ятний знак-обеліск, приурочений до сотої річниці від дня смерті поета. Його бюст на високому постаменті є також в австралійському місті Аделаїда.

У Південній Америці (в Аргентині, Бразилії, Парагваї) є сім класичних пам'ятників молодому Кобзареві. У радянські часи монументально увічнено пам'ять великого поета в низці країн Східної Європи. Задля цієї мети українські громади створювали спеціальні фонди, організовували збори коштів шляхом пожертвувань населення. Деякі скульптури подарувала Україна.

У роки незалежності України подальшому збагаченню світової монументальної Шевченкіани, розширенню її географії сприяють українські посольства. Ця справа стала помітною частиною їхньої роботи. За допомогою українських дипломатів, наприклад, бронзовий Кобзар у 1998 р. привезли до Гавани (у столиці Куби є порівняно невеличка, переважно жіноча українська громада), у Делі він постав у 2005 р., в Афінах – 2006-го (до того ж 2010 р. в афінському передмісті Зографу встановлено ще один пам'ятник), у Пекіні – 2008 р. (скульптор – китайський митець Юань Сікунь) [10].

Наше дипломатичне представництво в Білорусі разом з українськими громадськими організаціями протягом 1996–2005 рр. при узгодженні з місцевою владою встановило чотири пам'ятники й бронзове погруддя Шевченка в Слуцьку, Мінську (у сквері поряд із Посольством України), Бресті, Могильові та Гомелі. Авторами цих публічних мистецьких творів спільно виступили українські та білоруські скульптори й архітектори.

Посольство України в Казахстані сприяло встановленню в 1999 р. погруддя поета на високому підніжжі в центрі Алмати. Гранітно-бронзова шевченкіана в цій республіці має давню історію. Тут іще в 1881 р. з'явився один із найперших Тарасових пам'ятників на планеті. Його оригінал не збережено. 1997 р. на півострові Мангишлак постав новий монумент, подарований Україною. Шевченко зображений у солдатській уніформі, яку він носив під час заслання в цих краях. Ще два пам'ятники поетові стоять у селищі Карабутақ та місті Актау (теж подарунок України).

Зусиллями Посла України в Польщі Дмитра Павличка у 2002 р. у Варшаві неподалік од нашого дипломатичного представництва постала бронзова

статуя юного Тараса. Про цю подію згадує на сторінках газети «Літературна Україна» ушавлений поет і громадський діяч Дмитро Павличко: «Якби не було в Польщі друзів України, не було б у Варшаві пам'ятника Тарасові Шевченку. Єжи Бузек, уряд Польщі, Президент Кваснєвський, мер Варшави Піскорський, Академія наук Польщі, сотні поляків, що повинні були в різних установах схвалити рішення щодо пам'ятника Шевченку в центрі столиці, фактично збудували цей монумент... Половину коштів на пам'ятник Тарасові внесла польська фірма «Edbud» [11].

Скульптура Кобзаря в Інституті славістики Віденського університету

Sculpture of Kobzar at the Institute of Slavonic Studies at the University of Vienna

Перший монумент Кобзаря в Польщі з ініціативи української спільноти з'явився 1964 р. в Перемишлі. 1990 р. з проханням до товариства «Україна» звернулося керівництво української школи-інтернату в Білому Борі. Тоді ж автор цих рядків зустрівся з митцями Василем Бородаєм та Анатолієм Ігнащенком. Домовилися про виготовлення оригінальної скульптурної композиції. Досить оперативно, уже наступного року відбулося її урочисте відкриття в Білому Борі. На пагорбі біля будинку навчального закладу височить чотириметровий хрест, який увінчано погруддям Шевченка. Посередині хреста – кобза, ніби серце поета, від якого розходяться промені. На постаменті напис: «Від українського народу – українцям Польщі». Напередодні цієї події дипломатичні перемовини з польською стороною щодо встановлення пам'ятника провело МЗС України.

Посольство України в Грузії стало причетним до відкриття у 2007 р. монумента Тараса в Тбілісі. Бронзовий задумливий Кобзар сидить на великому камені. У фундамент композиції закладено капсулу із землею з Батьківщини поета – села Моринці на Черкащині. Ще 1982 р. в місті Сачхере на набережній Шевченка було встановлено його погруддя – дар Канева. 2002 р. у парку міста Поті біля скульптури грузинського поета А. Церетелі постало на підніжжі погруддя його друга – великого сина українського народу. До цієї акції також долучилося дипломатичне представництво України в Грузії.

2002 р. за сприяння Посла України в Молдові Петра Чалого Львівська обласна державна адміністрація подарувала місту Бельці бюст Тараса. У цій республіці є ще дві статуї нашого національного пророка. Зведення йому пам'ятників у 2000-х рр. в Азербайджані, Латвії, Литві, Угорщині, Хорватії теж патрунували українські послы в цих державах.

У вересні 2010 року в мальовничому парку Копенгагена Естре Анлег, який нагадує пагорбисті дніпрові схили, відбулося урочисте відкриття пам'ятника Шевченку. Зведення його ініціювало Посольство України та Дансько-українське товариство. Основне фінансування взяв на себе тодішній Посол Павло Рябікін [12].

Тогочасний Посол України в Канаді Ігор Осташ приєднався до будівництва Шевченкового меморіалу в Оттаві, який було відкрито 2011 р. В офіційному бюлетені організаційного комітету наш дипломат зазначений як «партнер і спонсор».

Окремо про монументальну Шевченкіану в Російській Федерації. Одні з перших пам'ятників на російській землі було встановлено в листопаді 1918 року на Трубній площі Москви та в Петрограді. Оскільки їх виготовили з гіпсу, то простояли недовго [13]. У червні 1964 року в Москві на набережній імені Тараса Шевченка постала 14-метрова фігура поета, яка ніби виростає зі скелі, прямує назустріч бурі. Якби не рішення української діаспори в США та представників американської влади щодо будівництва Шевченкового меморіального комплексу у Вашингтоні, то невідомо, коли б у радянській столиці монументально увічнили українського Кобзаря. Радянський лідер Микита Хрущов використав бронзочолого Тараса в проголошених ним у той час змаганнях «обігнати Америку». У цьому випадку він її випередив. У Москві пам'ятник з'явився на 17 днів раніше, ніж у Вашингтоні.

Скульптури й погруддя Шевченку встановлено в Орську, Краснодарі, Сургуті Тюменської області та в інших містах, де діють українські громадські організації. Коли 13 років тому влада Омська не дозволила зводити в місті відлитий у бронзі монумент Кобзаря авторства місцевого українця Анатолія Цимбала (мовляв, у своїх творах Шевченко вживав слово «москаль»), бізнесмен із Сургути Володимир Самборський забрав його та встановив у своєму місті, викарбувавши на постаменті напис «Любимому городу от Владимира Самборского».

Коли на Сході України вже гриміла війна, розв'язана російськими агресорами, 29 вересня 2015 року в Новосибірську було відкрито пам'ятник Тарасові – бюст заввишки півтора метра на високому постаменті з написом «... обнімійся же, брати мої, молю вас, благаю...». Усі відповідні роботи профінансувала українська національно-культурна автономія Новосибірська, зібравши три мільйони російських рублів. Ця подія була освячена незапланованим мітингом під державними українськими прапорами й концертом бандуристів у національних строях, що викликало гнів місцевих можновладців. Під час Другої світової війни в Новосибірську зберігали експонати київського музею Шевченка. Нині в міському художньому музеї є бюст поета, зроблений із його посмертної маски.

2000 р. в Санкт-Петербурзі було споруджено триметрову бронзову скульптуру Шевченка. Поет постав в образі молодого інтелігента з довгим пальтом і пелериною на плечі, у руках «Кобзар». Високий чотиригранний східчастий постамент із червоного граніту підносить постать Тараса, звеличуючи його над довколишнім міським краєвидом. Автором цього меморіалу став усесвітньо відомий скульптор, живописець, вітражист Леонід Молодожанин (Лео Мол). Його творча спадщина є задосить багатою. Світова скульптурна скарбниця представлена не лише пам'ятниками Шевченку у Вашингтоні, Південній Америці, Римі, Оттаві, в Україні – в Івано-Франківську та Ялті, – а й святому Володимиру в Лондоні, Вінніпегу, Торонто, англійській королеві Єлизаветі II у Вінніпегу, колишньому прем'єр-міністру Канади Джону Діфенбейкеру в Оттаві, багатьма бюстами, як-от Вінстона Черчілля, американських президентів Дуайта Ейзенхауера та Джона Кеннеді, Патріарха Йосипа Сліпого, інших видатних діячів.

Народився Молодожанин у селі Полонне в 1915 р., що входило тоді до Волинської губернії (нині це районний центр у Хмельницькій області). Помер митець 2009 р. у Вінніпегу, де він постійно жив [14].

До згадуваного вище Василя Іваницького й до мене (тоді одного з керівників товариства «Україна») не раз зверталися українці Санкт-Петербурга допомогти збудувати в місті пам'ятник Шевченку. Про це ми розповіли, зустрівшись у Вінніпегу, випускнику Ленінградської академії мистецтв Леоніду Молодожанину. Він радо погодився подарувати свій твір місту студентської юності. Залишилося домовитись із мерією Санкт-Петербурга. Відтак разом із тодішнім головою українського громадського об'єднання архітектором Миколою Жиглом ми мали довгу бесіду з мером Анатолієм Собчаком. У нього були сумніви щодо самої особи Молодожанина (був полоненим у фашистській Німеччині), але, врешті-решт, дав принципову згоду. Було обрано історично правильне місце для зведення пам'ятника. 1993 р. скульптуру поета було доставлено з мюнхенської майстерні Молодожанина до Санкт-Петербурга. Згодом у місті за підтримки мерії виник несподіваний фонд, який навмисно зволікав із початком будівництва. Водночас розпочався збір коштів місцевою українською громадою, а також в Україні (чималу суму виділила Асоціація міст України) й у Канаді на

*Молодий Кобзар повернувся до Санкт-Петербурга
Young Kobzar returned to St. Petersburg*

впорядкування площі та придбання граніту для постаменту. А скульптуру з 1993 р. зберігали, вкриту пилом, в одному зі складських приміщень Смольного. Фонд не поспішав розпочинати відповідні роботи. У таку ситуацію втрутилося Генеральне консульство України в Санкт-Петербурзі. Після дипломатичного тиску фонд нарешті замовив граніт у Фінляндії. Прискоренням вирішення справи займалося наше Посольство в цій країні. Тільки аж у 2000 р. без запрошення Леоніда Молодожанина пам'ятник у сусідній державі було відкрито.

Окрім меморіалів, ім'я Тараса Шевченка вкарбоване в назвах десятків вулиць, площ, парків, садів, гірських вершин у зарубіжжі від Ашхабада до Нью-Йорка, од Прудентополіса в Бразилії до Алмати, у найменуваннях навчальних закладів, українських громадських об'єднань, бібліотек і музеїв. У книзі «Сторінки мого життя» її автор – ветеран дипломатичної служби, Надзвичайний і Повноважний Посол України Микола Макаревич – оповів про те, як у Таллінні українська діаспора посадила дуба на пошану Шевченка. «Наше Посольство, згадує Микола Макаревич, – замовило гранітну стелу, яку згодом було встановлено біля дуба. На ній є напис українською та естонською: «Дуб посаджений 14 жовтня 2004 року на пам'ять про перебування у 1842 році на естонській землі поета і мислителя Тараса Шевченка» [15].

Одну зі шкіл Єрвана названо на честь Шевченка. 2014 р. тут було відкрито музей Кобзаря. Іменем поета освячено в Лондоні бібліотеку з архівом та музей, а в Пряшеві (Словаччина) – українську гімназію. У Нью-Йорку, на Манхеттені між другою та десятою авеню є площа Тараса Шевченка, яку мерія хотіла перейменувати, але зважила на прохання Генерального консульства України в Нью-Йорку залишити стару назву. Місцеві українці величають цю місцину «маленькою Україною».

Колись Леонід Молодожанин у розмові про зарубіжну Шевченкову монументалістику висловив таку думку: «Там, де є Шевченко, там присутня духовна часточка України». Цей його крилатий вираз я завше згадував, коли доля приводила мене до якогось монумента поета в містах, далеких од нашої країни. У Європі, Америці, Азії й Австралії біля Кобзаревих меморіалів відбуваються мітинги, урочистості, пов'язані зі святкуванням Шевченкових роковин, відзначенням визначних дат незалежної України. Вони є об'єктами туристичних показів. Гіди оповідають гостям, хоч і поверхово, про поета й стисло про історію його Батьківщини, в усякому разі подають елементарну інформацію про минуле та сьогодення України.

У закордонні в кожного своя дорога до Тараса. У невеличкому бразильському містечку Прудентополіс молодому бронзолікому поетові традиційно школярі декламують його поетичні рядки українською та португальською мовами.

1990 р. в кубанському Краснодарі я бачив, як літні люди, вочевидь, нащадки запорозьких козаків, молилися біля підніжжя пам'ятника Шевченку, який для них служить незвичайним храмом, але своїм, українським. А на Властинецькій площі Братислави я став випадковим свідком виголошення подружньої клятви нареченими, яку вони голосно промовляли біля погруддя Кобзаря.

Один мій давній приятель із Вінніпега, поетичної душі українець, розповідав, як пізньої осені над пам'ятником Шевченку кружляли сиві журавлі перед відльотом у вирій, несучи на своїх крилах, за його об'єктами, різноманітними словами, зажуру Тараса.

Як багато важать у далеких краях для людно-ності українського роду втілені в бронзі, мармурі образи Кобзаря. Біля них із щемливими почуттями їй ліпше думається про Україну, власну долю, обопільну будучність. Тарас Шевченко – беззмінний монументальний посол України – завжди збирає довкола себе українців і неукраїнців сущих. Генію вони вірять, він став своїм в іншомовних суспільствах. Водночас Тарас на гранітному підніжжі символізує на їхніх теренах духовну присутність України.

Я сподіваюсь на те, що оповіdana на сторінках наукового щорічника «Україна дипломатична» історія зарубіжної монументальної Шевченкіани, увічнення на світовому рівні у розмаїтих формах і виявах образу славетного генія української нації дозволяє краще осягнути розумом, усвідомити неоціненну значимість дотримання заповітів великого поета в сьогоденній Україні, яка має стати справжньою європейською державою, якою б пишалися усі наступні покоління її громадян. Тож «Борітеся – поборете!» – так заповідав Тарас Григорович Шевченко своєму народові.

P.S.: 13 жовтня 2018 р. у Єревані за участю Державного секретаря МЗС України Андрія Заяця було урочисто відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку.

Святкування Шевченкових роковин біля пам'ятника поету в Прудентополісі (Бразилія)

Celebration of Shevchenko anniversary near the monument to the poet in Prudentopolis (Brazil)

1. На скрижалях історії: з історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою в другій половині 1940-х-1980-х рр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Фондація української спадщини Альберти (Канада), Історико-архівне управління М-ва закордонних справ України, Центральний держ. архів громадських об'єднань України, Центральний держ. архів-музей літератури і мистецтва України, Центральний держ. архів вищих органів влади і управління України; упоряд. О.Г. Бажан [та ін.]; наук. ред. О. Реєнт; авт. вступ. ст. П.Т. Тронько [та ін.]. – К., 2003. – С. 155.

2. Там само. – С. 160.

3. Там само. – С. 173–177.
4. *Кравчук П.* На новій землі. – Торонто, 1958. – С. 344–350.
5. Toronto Star. 4 січня 2007 р.
6. Toronto thestar.com 3 лютого 2012 р.
7. *Чорний В.* «Боротьба статуй». П'ять президентів США і український Кобзар / В. Чорний // Дзеркало тижня. – 2013. – 16 листоп. – С. 15.
8. Шевченківська енциклопедія: у 6 т. – К.: НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – Том 5. – К., 2015. – С. 20.
9. Encyclopedia of Ukraine, Volume 1. – Toronto, Buffalo, London, 1984. – С. 100–101.
10. Шевченківська енциклопедія. – Т.5. – С. 16–18.
11. Літературна Україна. – 15 лютого 2018.
12. Україна молода. – 29 вересня 2010.
13. Шевченківська енциклопедія. – Т. 5. – С. 12.
14. *Лазебник С.* Люди українського закордоння. – К., 2016. – С. 83, 90.
15. *Макаревич М.* Сторінки мого життя. – К., 2015. – С. 234.

Stanislav LAZEBNYK,
*Envoy Extraordinary and Plenipotentiary,
 Laureate of Volodymyr Vynnychenko
 International Literary and Art Prize*

MONUMENTAL AMBASSADOR OF UKRAINE

Abstract. The article analyses the monumental immortalization of the Ukrainian giant of the word, national prophet Taras Shevchenko. Kobzar settled for ever in granite and bronze or marble dresses on the European, American and Asian continents, even in Australia. Today Shevchenko is a beloved figure in the foreign Ukrainian community and among the natives of different countries.

Our Kobzar is among the top ten figures in regards to the scale of monumental immortalization in other states. Monuments to Taras Shevchenko abroad were erected mainly on the initiative and at the expense of Ukrainian communities. Large number of poet's monuments in different countries have appeared with the assistance of domestic diplomats. The major part of authors of Taras's sculptures donated to foreign countries are Ukrainian artists. Each occurrence of Kobzar's figure in squares or parks all over the world was a particular piece of news for newspaper articles.

In Soviet times, the development of Shevchenko's monumental art abroad was contributed by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the Permanent Mission of Ukraine to the United Nations, Ukrainian diplomats at international organizations, and Ukrainian non-governmental organizations. This activity was carried out under the conditions of political confrontations of that time. During the years of Ukraine's independence, Ukrainian embassies were the one to encourage further enrichment of the world monumental masterpieces embodying Taras Shevchenko and the expansion of their geography.

The author of the article outlines the important role of Kobzar's figure eternalized in bronze and marble for Ukrainians in distant lands. Near them, they longingly think about Ukraine, their own destiny and reciprocal future with a special feeling of heart clenching.

Keywords: monumental immortalization, sculpture, Taras Shevchenko, Ukrainian diplomats, non-governmental organizations.